Чыла элласе пролетарий-шамыч, ушнызa!

Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!

ЯМДЕ ЛИЙ

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

АДРЕС: Йошкар-Ола, Пограничный урем, 45, „Ямде лий“ редакций.

Тау Сталин йолташлан, пиалан илыш пуымыжлан!

Сталинский Конституцийын нылымше идалыкше

Советский калык кажне ийын 5 декабрьыште Сталинский Конституций кечым куанен пайремла.

У Сталинский Конституцийым нылий ожно, 1936 ий 5 декабрьыште, Совет-шамычын Чрезвычайный VIII Всесоюзный с'ездше приниматлен. Тудым калык Сталинский Конституций манын лӱмден. Тиде исторический кече деч вара 4 ий эртен. Ныл ий жапыште СССР чыла фронтыштат кугу сеҥымаш-шамычым ыштен. Мемнан завод, шахт, рудник да моло-шамычат ятыр шукемыныт. Советский Союзын оборонный куатшат пеш чот кушкын. Ик манаш Сталинский Конституцийын волгыдо кечыже йымалне мемнан чапле родина кажне ийын, кажне часын эре утларак пеледеш.

Ныл ий ончыч Советский Союзышто 170 миллион еҥ ыле гын, кызыт 193 миллион еҥыш шуын. Ынде СССР 16 Союзный республикым ушен шога. Литва, Латвий, Эстоний, Бессарабий, Северный Буковина СССР-ысе калык-шамычын братский ешышкыже ушненыт. Кызыт нуно чыла права денат пайдаланат.

Сталинский Конституций советский йоча-шамычлан пиалан илышым конден. Нуын верч лично великий Сталин кугун тырша. Мемнан дене кажне ийын чапле дворец, пионер пӧрт, ДТС, стадион, театр-шамыч да молат ешаралтыт. Йоча-шамыч тӱрлӧ увлекательный паша дене завиматлен кертыт. Нунылан чыла условий ыштыме. А капиталистический эллаште шемер-шамычын йочашт шужен, йӧсланен илат.

Да, ме чыланат весела, пиалан илышыште илена. Пиалан да весела илышланна родина ончылно те, йоча-шамыч, сай да отлично тунемаш обязан улыда. Наукым овладеватлыза. Изинекак родинылан мучашдыме преданный лийын кушса!

ДЖАМБУЛ ДЖАБАЕВ.

Сталинский мудрый великий закон

Шӱдӧ ияш, чал мый, шуко ужынам
Шуко эпохым корнеш паленам.
Мый индешлу курык рӱдым вончен,
Эртышым шуко кӱвар, корно ден.
Калык коклаш ошкылем ыш ваштал
Рвезе чон мурлаште шога пеледалт
Семыште рвезе мый и весела,
Колыштса мыйын у мурым чылан.
Сталинский шӱм ден шочын пиаллан
Мудрый, великий, курымашлык закон.
Мурызым тудо мураш тарвата,
Тудо куан ден шӱмнам волгалта,
Да шонымем чоҥештен колтыкта,
Вийым Джамбуллан пуа, писешта.
Мые кредалын таптал джигитла,
Май—Тюбе курык вач гордын толам.
Кӱшыч Джамбуллан коеш чыла велк
Волгыдо родинына—пиал эл.
Мланде шар мучко йыр если каяш,
Разве лиеш тыгай элым муаш.
Сталинский кече элнам ырыкта
У тылзе тудын ӱмбак волгалта.
Шӱм куан дене кыра талышнен.
Сталинский кечын чын шокшо луч ден
Шулыш йыр шучко шем куллык тӱтра.
Сӱмырлыш польский пеш шыде тюрьма.
Сӱмырлыш курымлан шакше кордон.
Сталинский илыш великий закон.
Йӧсым, правадыме улмым ломыжтен
Эрыкым, куаным, пиалым конден.
Сталинын шокшо тулан мутшо ден
Тудо тушманым кыра чаманыде.
Корным волгалтыше тул шӱдыр гай
Тудо границым палде йыр йолга.
Йыр волгалта шук тӱжем ий коклаш.
Калык татун илымаш, сеҥымаш.
Сталинский шокшыжо темын йырем,
Сталинский мудрый законым моктем.
А почешемже мура калыкна:
— Сталин, учитель, родной ачана,
Йӱлӧ, тый чот, яндар кече мемнан,
Иле, шук ийым, йӧратымына!

АНТОНОВ ИВУК кусарен.

Классын честьше верч

Мый шкемым сайын кученам, отличник улам. Садлан у тунемме ий тӱҥалмек, классный организаторлан сайлышт. Тунемме ийын первый кечыже гычак классын честьше верч кучедалаш уло вий дене пижна. Ме 6 шо классым социалистический соревнованийыш ӱжна да договорым ыштышна. Икымше чырык пытымек соцдоговорым проверятлышна, мемнан класс чыла шотыштат ончыко лекте.

Уроклан кузе ямдылалт толыныт, учетым ыштена. Учетым кажне арнян ончен лектына.

Отлично тунемше, классный режимым пудыртышо-шамычым классный „Отличник“ пырдыж газета гоч ончыктен шогена. Янаев Аркадий, Кодочигов Виктор уроклан сайын ямдылалт толыт, нуно отличник улыт. Но посна тунемше-шамыч классын честьше верч огыт кучедал, теве Волков Иван, Константинов Алексей, Павлов Александр начар тунемыт, дисциплиным нарушатлат. Кокымшо чырыкыште ик начар тунемшат ынже лий манын, ме кызыте начар тунемше-шамычлан полшен шогена. Теле каникулым начар отметка-шамычым пытарен, сай тунеммаш дене вашлийына.

КОРОТКОВ ПЕТЯ,
7 классын классный организаторжо. Сотнурский район, Керебляксий НСШ.

Володя примерный ученик

Володям ме чыланат пагалена, тудо 6 классын эн примерный ученикше. Кодшо тунемме ийыште тудо похвальный грамотам налын ыле. Ме Володям учком членлан сайленна. Володя классын честьше верч уло вийже дене кучедалеш. Тудо начар тунемше-шамычлан эре полшен шога. Теве Иванов Пантелей начар тунемеш, дисциплиным нарушатла ыле. Володя Ивановым тӧрлаташ тунамак пиже, тудлан уроклан ямдылалташыже полшаш тӱҥале. Иванов полышым налмек, моло тунемше-шамыч семынак тунемаш тӱҥале. Кызыт Иванов уроклан сайын ямдылалт толеш.

И. Алексеев.
Сотнурский район,
Изи Корамас НСШ.

99

„Артек" нерген шарнымаш

Шем теҥыз сереш Аю-Даг курык деран пеш мотор, пионерский „Артек" лагерь шарлен возын. Тиде мотор верыште мыланна — пионер-шамычлан чыла условий ыштыме: канаш, у вийым погаш, чыла йӧратыме пашам ышташ.

Батанина Наташа.

Мыйым „Артекыш" кажне ий эре отлично тунеммемлан да активный общественниця улмемлан колтеныт. „Артек" нерген мый пеш сайын, йӧнгумдылымашын шарнем. Лагерьын сылне природыжо, Аю Даг курык, йылгыж шинчыше теҥыз ӱмбал, йӱштылмаш, поход-шамыч нигунамат огыт мондалт. Мемнан деке ӱчкыдын йошкарфлотец - шамыч художественный самодеятельность дене выступатлаш толыт ыле. Ме Аю-Даг курыкышто, курык ӱмбалнысе ерыште, Гурзуфышто, Ялтыште лийын улына.

Шемер йоча - шамычлан тыге веселан канаш Советский элыште — Сталинский Конституциян элыште веле лиеш. Ме пиалан улына. Сталин йолташлан пиал пумыжлан ме кугу таум каласена.

Мый ончыкыжат отличнын гына тунемаш, общественный пашаште активно участвоватлаш тӱҥалам.

Батанина Наташа.

Йошкар-Оласе 6-шо номеран средний школа, 5-ше „А" класс.

Тау Сталин йолташлан

Моткоч сӧралэ вер: умбалне кандалгын теҥыз коеш, а теҥыз ӱмбалне чайка-шамыч тӱшкан чоҥештыл коштыт, горизонтышко пароход каен йомеш. Аю-Даг курык сӧралын койын шога, а тудын воктенак Всесоюзный пионерский „Артек" лагерь. Природым овчен йӧратет. Кӧ „Артекыште" канен гын, тудо Крымын природыжым нигунамат огеш мондо.

Кукшӧ, волгыдо палатка-шамыч. Тыште ме кодшо кеҥежым 900 пионер-шамыч канышна.

Сигнал йӱк. 8 часлан мален кынелна. Эр зарядка, линейка, эр кочкыш, а вараже ме шкенан йӧратыме пашалан пижына. Велосипед дене, теҥызыште пуш дене коштына. А экскурсий могай интересный лиеден! Ме курыкыш кӱш кӱзен шкенан лагерьнам ончена, экскурсий гыч пӧртылын гербарийлан тӱрлӧ пеледыш-шамычым поген кондена ыле. Артекыште пеш весела ыле.

Мӧҥгыш толаш лекме годым ме чыланат кычкыренна: „Чеверын Артек, мондаш лийдыме вер!"

Геннадий Шорин испавец йолташыже дене „Артекыште".

Ме советский йоча-шамыч пиалан илышыште илена. Ме чыланат рӱж пелештена: „Тау Сталин йолташлан, пиалан илыш пумыжлан!".

Всесоюзный пионерский „Артек" лагерыште каныше — Геннадий Шорин.

Йошкар-Оласе 6-шо номеран школа, 6 шо класс.

Латва гыч письма

МЫЙ — ПИОНЕР

Литваште капиталист-шамычын озаланымышт годым мыланем жапын-жапын гына тунемаш логалын. Ачам ден авам черле ылыч, пашам ыштен кертын огытыл, адак пашам муашыжат пеш йӧсӧ ыле.

Кужу жап мый вольыкым кӱтенам. Тиде пашам ыштен налме окса пыкше гына кочкаш сита ыле, а тунемме нерген шоналташат логалын огыл. Мемнан квартирна пеш изи ыле, мый кӱвар ӱмбалне але левашт йымалне маленам.

Кызыт мыйын авам пашам ышта. Мый школышто „отлично" отметка дене тунемам. Великий Октябрьский Социалистический революцийын XXIII идалык пайрем лӱмеш погынымаште мый торжественный обещанийым пуэнам. Ынде мый — пионер улам, йошкар пионерский галстукым кугешнен чиен коштам. Ленин-Сталин паша верч кучедалаш эре ямде улам!

Василий Гвоздев.

Литовский ССР, Рига ола. 5-ше руш основной школа. 5-ше класс.

ТЕАТ НУНЫН СЕМЫН ЫШТЫЗА

Кесова Горасе пионер-шамыч элын патриотшо шамыч улыт. Нуно колхозын самырык вольыкшым шефыш налын ончымаш дене эллан пеш кугу пайдам кондат. Нуно пеш пашаче улыт: шкеак презе шамычым мушкыт, нунын вакшыштым эрыктат, презе вӱташте эре кукшо, ору лийже манын эскерат.

Кесовогорский пионер шамыч гын, пашам сайын ыштен моштат, пашам йӧратат. Арамак огыл нуно Всесоюзный ял озанлык выставкыште участник улыт.

Кесова Горасе школышто отличнын тунемше-шамыч Коля Кузьмин ден Витя Войдальский самырык вольыкым эн ончыч шефыш налын ончаш тӱҥалыныт. Нуным правительство „Знак почета" орден дене наградитлен. Витя Войдальский ынде комсомолец. Тудо белофинн-шамыч ваштареш лӱдде кучедалын, садлан тудым „За отвагу" медаль дене наградитленыт.

Кесовогорский пионер шамыч чыла пионер ден школьник-шамычлан колхозын, совхозын самырык вольыкшым шефыш налын ончаш ӱжыт. Йоча-шамыч! Айста чыланат нунын семын ыштена!

Кесовогорский самырык животновод-шамычын пионер ден школьник-шамычлан возымо письмашт

ПИОНЕР ДЕН ШКОЛЬНИК-ШАМЫЧ!

Эше 1933—1934 ийысе телымак мемнан школышто тунемше пионер-шамыч — Коля Кузьмин, Витя Войдальский да молат шке колхозыштышт самырык вольыкым ончаш тӱҥалыныч. Школышто отличнын тунеммылан да сайын шефствоватлымылан Коля Кузьмин ден Витя Войдальскийым „Знак почета" орден дене наградитлышт.

Мемнан колхозышто самырык вольыкым шефыш налын ончымаш паша кызытат ышталтеш.

Мемнан кокла гыч кажнынат шефыш налме презына уло. Зоотехник-шамыч да ветеринарный врач мыланна самырык вольыкым кузе озчышаш нерген умылтарат да ме шкенан презына-шамычым эрыктена, прогулкыш луктына, нунын вакшыштым вашталтылына. Утларакше нунын тазалыкыштым эскерена. Ик гана Шура Шитовын презыже черланыш. Шура ветеринарный пунктыш куржштал тольо. Врач толят, эмым пуыш, тыге презым паремдышна.

Кажне кечын мемнан кокла гыч кӧ-гынат презе вӱташте дежуритла. Дежурный южын температуржым, вӱктымӧ вӱдын температуржым да нормыжым терга, клеткылаште арулыкым эскера. Мом ыштымыже да мом эскерымыже нерген чыла дневникыш воза.

Кодшо телым дежурныйшамыч кокла гыч ала кӧжӧ презе-шамычын лишай черан улмышт нерген пален налын. Лишай — пеш вашке шарлыше чер. Ме содоррак черле презе-шамычыштым таза презе-шамыч деч ойырышна, вара фельдшерын пумо мазым нунылан шӱрышна. Кужо жап ме нуным паремден ыжна кертат, ойгырашат тӱҥална. Зато нунын тӧрланен шумекышт ме кузе чот куанышна!

Кажне тылзын мемнан дене фермыште пашам ыштыше-шамыч пионер-шефшамыч дене пырля производственный совещанийым эртарат. Ик гана тыгай совещанийыште ме презе вӱташте кажне презылан посна клеткым ышташ ойым лукна, а то клеткышамычыште пешак кугу — 7—8 презылан ситыше ылыч. Ик презе черлана гын, чер моло презылан пижеш ыле. Фермыште пашам ыштыше-шамыч мемнан ойнам куанен вашлийыч. Но колхоз правлений тиде пашам эре шуен да шуен. Мемнан йоча-шамыч районный земельный отделыш миен тольыч, тидат ыш полшо. Варажым нуно районный советын исполнительный комитетышкыже кайышт да шонымынам шуктышт.

Кызыт марте ме презешамычым веле шефыш налын ончена. А вет мемнан колхозышто имньят, шорыкат, сӧснат, чыват уло. Мемнан школышто эше чыла пионер-шамыч общественный пашам огыт ыште. Садлан ме южо йоча-шамычышт сӧсна иге-шамычым, весышт презе шамычым, кумышышт чыве-шамычым шефыш налын ончаш тӱҥалышт манын решитлышна. Но эн утларакше ме чомам ончымаш пашам виянденa, Йошкар Армийлан сай имне-шамычым кушташ тӱҥалына.

Кызыт ме проверитлена: ала презе вӱтан пырдыжлаштыже рож-шамыч лиеденыт? Шелшым ужына гын, тудым тунамак муш дене петырена. Омсамат йӱштӧ пурмо деч плотныйым ыштена. Клетка-шамычыште микробым пушташлан нуным ме известка раствор дене ошемдена.

Пытартыш ныл ий жапыште ме колхозлан 260 презым куштен пуышна. Нуно чыланат упитанный ылыч, кажне кечын кокла шот дене 640 граммлан ешаралтыт ыле.

Шеф паша мыланна тунемашна нигунарат ок мешае. Чыла тиде ийлаште мемнан коклаште ик классешак кок ийлан кодшо нимат лийын огыл. Мемнан кокла гыч шукын, мутлан: Катя Демина, Аня Ивашкина, Нина Колобаева, Нина Саутина, Витя Честной да молат ий еда похвальный грамотым налыт. Ме тыгак тунемаш мутым пуэна.

Ме колхозлаште да совхозлаште илыше чыла пионер ден школьник-шамычым самырык вольыкым шефыш налын ончаш ӱжына!

Колхоз да совхозлаште пашазе-шамыч дене пырля самырык вольыкым ончаш тӱҥалына. Если ме шефыш налме вольыкым теле мучко икте кодыде арален коден кертына гын, ме родиналан кугу пайдам кондена. Айста звено дене звено, отряд дене отряд соревноватлаш тӱҥалына: кӧжӧ сайынрак тунемаш да самырык вольыкым ончаш тӱҥалеш?

Соревнованийын результатшым первый гана теле каникул годым тергена, кокымшо гана — шошо каникул годым, кумышо гана — тунемме ий пытымеке да пытартыш гана — 1941 ийын октябрьыште тергена.

Зоотехник, агроном, учитель, колхоз правлений член-шамычым мемнан кузе пашам ыштымынам терген лекташ йодына, а результат нерген „Пионерская правдаш" возена. Тыге ме палена: соревнованийыште кӧ сеҥа.

Средний школышто тунемше шамыч: Степан Чуприн, Аня Ивашкина, Катя Демина, Шура Шитов, Гута Меткина, Тамара Борисова да молат.

Калининский область, Кесова Гора. („Пионерская правда" гыч).

Отрядын честьше верч кучедалына!

Снимкыште: 3-шо „А“ ден 4-ше „А“ класс отрядын отличник-ше-шамыч. Шола гыч пурлашке: Баранова Тося, Николаева Мария, Булатов Рафа, Курицына Нина, Филатова Рима, Сельдюкова Зоя. 1-ше номеран звено вожатый Веснин Валентинын фотожо.

Мемнан отрядыште ик второгодникат ок лий

Пионерын эн тӱнг пашаже—сай да отлично тунемшаш верч кучедалаш, отрядым, школым ончыл верыш лукташ тыршаш. Тиде задачым мемнан пионерский отряд честь дене шуктен шога: 62 пионер гыч кумло пионерже „хорошо“ да „отлично“ отметка дене тунемыт. Сай тунемшаш верч кажне пионер-шамыч обязательствым налыныт, ик звено дене вес звено ваш-ваш соревноватлат. Булатов Рафа, Николаева Маня, Веснин Валентин, Курицына Нина, Филатова Рима, Сельдюкова Зоя, Баранова Тося да моло-шамычат чыла предмет денат сай да отлично гына тунемыт. Нуно шенгелан кодшо йолташыштлан поктен шуаш полшат. Теве 1-ше чырыкыште Легкова Юля, Иванов Коля, Котомкина Лида арифметика дене начар тунемыт ыле. Отличник-шамычын полшымышт дене да шке тыршен тунеммышт дене нуно начар отметкыштым тӧрлатеныт. Соревноватлен тунеммаште 1-ше номеран звена первый верым налын, тушто начар тунемше иктат уке, шукышт ударник да отличник улыт.

Ме умбакыжат сай тунемшаш верч соревноватлаш, отрядын честьше верч кучедалаш тӱҥалына.

Булатова Зоя.
3-шо ден 4-ше классысе отряд советын председательже.

Класснам сад дене сӧрастарен улына

3-шо „А“ але 4-ше „А“ классыште пурет гын, кызытат кеҥеж жапла веле тучеш: чыла окнаште кӧршӧкеш шындыме ужар сад кушкеш. Тиде сад шамычым ме шке шынден улына, шкеак ончен куштена. Классный дежурный-шамыч кажне кечын вӱдым шават, пуракшым ӱштыт. А шошо шуэш гын, эшеат утларак шынденна, класснам ужар сад дене сӧрастарена.

Филатова Рима.

Пионер-шамыч шке классешышт садым шынден куштеныт. Шола гыч пурлашке: Филатова Рима, Павлов Аркадий, Николаев Миша.

М. Чуршуковын фотожо.

Йошкар-Олинский район, Княжнинский начальный школын 3-шо „А“ ден 4-ше „А“ классысе отрядын пионер-шамычше ойлат.

Кажне звенон пионерский уголокшо уло

Отрядыштына 6 звено, кажне звенон шкенжын пионерский уголокшо уло. Эн сай уголок — 1-ше номеран звенан: пырдыжыште В. И. Ленин ден И. В. Сталинын портретышт, а нунын йыр пиалан йоча-шамычын весела илышыштым ончыктышо сӱрет-шамыч улыт. Туштак 1-ше звенасе пионер-шамычын списокшо кеча, кажне фамилий ваштареш кече еда пионер-шамычын сайын да отлично тунеммыштым ончыктышо пале-шамыч уло. Ятыр тунемше-шамычлан йошкар квадратикым шындыме. Нуно отлично тунеммым палдарат. А 6-шо звенон гын, вес сӱрет. Нунынат уголокышт сылнын сӧрастарыме: К. Е. Ворошиловын, И. В. Сталинын, В. И. Ленинын портретышт кечат. Нунын деч ӱлнырак Красный площадь гоч Мавзолей воктеч бронетанк, бронеавтомобиль да боец-шамычын эртен кайымыштым ончыктышо сӱрет. Вес сӱретыште йошкарармеец - шамычын Заозерный кукшакам налмыштым ончыктымо.

Пионерский уголокым начар огыл сӧрастарыме. Но тиде звенасе пионер-шамычын спискыштышт йошкар квадратик олмеш южыштын шем квадратик-шамыч койыт—нине начар отметке налмым ончыктат. Чулкова Шура, Извозщиков Костя, Курицына Шура отрядын честьше верч пионер семын огыт кучедал, уроклан сайын огыт ямдылалт. Мемнан задачына — отрядыште начар отметкым пытарашлан шенгелан кодшо йолташ-шамычлан полышым организоватлаш да начар отметкым пытараш.

Ефремов Леня.

Веселан канена

У тунемме ийын первый кечыж гычак перемен жапым организованно эртараш тӱҥална. Кечывал канышлан коридорыш лектынат, кид кучен йыр шогалын модына ыле, а вара старший вожатый Прасковья Емельяновна коллективный танец шамычым туныкташ тӱҥале. Эн ондакше ӱдыр-шамыч веле участвоватлат ыле, а вара пӧр'ен йоча-шамычат пырля танцоватлаш, модаш тӱҥальыч. Кызыт кечывал переменлан звонок лиеш гын, классыште дежурный деч молым иктымат от уж, чыланат коридорыш лектына да танцоватлена.

Елизаров Порфирий.

Пырдыж газетым луктына

Ме отрядной пырдыж газетым тылзылан кок гана луктына. Пырдыж газета лукмаште пионер-шамыч активно участвоватлат. Газета гоч отличник-шамычын тунемме опытыштым, кружок-шамычын пашаштым ончыктена, адак начар тунемше, дисциплиным пудыртышо-шамычым критиковатлена. Редколлегийыште кумытын улына. Баранова Тося газетлан келшыше тӱрлӧ сӱрет-шамычым сӱретла, а Булатов Рафаил ден мый заметка-шамычым тӧрлатен возена.

Курицына Нина.
Отрядной пырдыж газетын редакторжо.

Мемнан звено молылан примерым ончыкта

Мемнан звеношто лу пионер гыч ик Павлов Валя гына „посредственно“ отметка дене тувемеш, а молыжо чыланат сайын да отлично тунемына. Начар отметкан иктат уке. Мӧҥгӧ пумо пашам чыланат аккуратно шуктена.

Ме физкультурный, хоровой, танцовальный кружокын активный участникышт улына. Отрядной пырдыж газета лукмаште эреак полшена.

Звеновой сбор мемнан интереснын эрта. Ме В. И. Ленинын, И. В. Сталинын илышыштым келгын тунемына. Газета але журнал гыч нунын нерген лудына, сборышто туныктышо, вожатый-шамыч беседым эртарат. Ме нунын беседыштым куанен колыштына. Адак арня жапыште кажне пионерын кузе тунеммыже, соцобязательствым кузе шуктымыжо нерген обсуждатлена.

Тугак сборышто у муро, модыш-шамычым тунемына. Сборышто туныктышо Николай Иванович гармоньым шокта, а ме танцоватлена. Ынде лум возын, звено дене погынен организованно ече дене, коньки дене мунчалташ кошташ тӱҥалына.

Веснин Валентин.
1-ше номеран звенон вожатыйже.

Физкультурный кружокым организоватлен улына

Ик гана отрядной сборышто Николай Иванович отряд пелен физкультурный кружокым организоватлышаш нерген умылтарыш. Ме эрлашыжым ак кружокыш возалтна. Первый занятийыште мыланна Николай Иванович физкультурын могай пайдаже нерген умылтарыш, а вараже ме гимнастикым, тӱрлӧ физкультурный упражненийым ышташ тӱҥална. Октябрь пайремлан физкультурный номер - шамыч дене школьный вечерыште выступатлышна. Кызыт кажне эрдене эр зарядкым ыштена.

Сельдюков Александр, Булатов Рафа.

1-ше классыште тунемше октябренок-шамыч рукодельный кружок занятийыште. Ончыл рядыште, шола гыч пурлашке: Ширшова Нина, Баранова Ира, Извозщикова Катя.

М. Чуршуковын фотожо.

100

ОТРЯДЫШТЕ ВОЕННЫЙ ПАША

Районын картше да чын шотлымаш

Звеневой сборым рушарнян эрдеве ыштaш пунчалыныт. Йоча-шамыч погынымек, отряд вожатый пурен шогалын.

—Срочный паша! — тудо каласен. — Теве тыланда приказ.

Приказыште ончыктымо: кумышо звено тиде кечывак, 11.15 ыште, совхозыш кайше корно деч пурлаште, кумышо ден нылымше километр коклаште улшо коремыште лийшаш. Тушто звено умбакыже указанийым налеш.

— Теве тыланда шагат, карта да компас, — вожатый каласен. — Теве тыланда эше циркуль...

— Молан циркульжо? — йоча-шамыч ӧрын йодыныт.

— Ала кӱлеш лиеш, — вожатый вашештен. — Картыште ончыктымо пунктым кычалза, тиде карта денак пайдалавен, тушко каяш эн кӱчык корным муза. Тиде корным километр дене ончыктыза. Ошкылын каяшлан мыняр жап кӱлеш, шотлыза. Кызыт 9 часат 40 минут. Жап деч ончычат огыл, варашат кодде ончыктымо верышке миен шуашлан кунамрак корныш тарванышаш улыда, ончыктыза.

Вожатый кайымек, йоча-шамыч картыште ончаш пижыныт. Теве совхоз, тудын гоч шоссе корно кая... Картыште линейный масштаб уло. Йоча-шамыч кумышо ден нылымше километрым шотленыт. Ала-кушто тыштак, нунын коклаште корем уло. Школа ӧрдыж гыч кушто гынат вик корно уло. Тиде корно дене коремыш каяш мыняр километр? Корно кадыргылшан, садлан картыште линейка дене висаш ок лий. Вот тыштыже циркуль кӱлеш лие! Линейный масштабеш кажне пел километрым шеледен ончыктымо. Тиде кутышым циркуль мучаш дене висен, корнын кажне ужашыжым висаш лиеш. Шотлымеке 3 километрат пелэ лектын. Ик километрым 12 минутышто каяш гын, ончыктымо верыш каяшлан 42 минут кӱлеш. Чынак тыге лектын.

Тунемме ий тӱҥалын

1 декабрьыште Трудовой Резерв-шамыч Главный Управленийын училище ден школлаштыже тунемме ий тӱҥалын. 600 тӱжем утла ен—оласе ден колхозысо молодежь — производственный мастерствым кугу куанымаш дене тунемыт.

ФЗО школа-шамыч 6 тылзе жапыште массовый профессиян 250 тӱжем утла пашазым, забойщик, крепильщик, плотник, штукатур, бетонщик-шамычым да молымат ямдылышаш улыт. Железнодорожный ден ремесленный училище-шамыч 1942 ий мучашлан 130 тӱжем наре слесарьым, 60 тӱжем токарь-универсалым, 30 тӱжем утла электромонтер-шамычым, шуко моло профессиян — пашазе-шамычым лу тӱжем дене лукшаш улыт.

ГРАНИЦА ВЕС ВЕЛНЕ

Английский военный моторный катер-шамыч Шотландийыште патрульный службым нумалмышт годым.

Английский йоча-шамыч школа деч посна кодыныт

Лондонышто лекше „Ньюс кроникл" газета увертара: Лондонышто школьный образованийын положенийже ятыр начарештын. Лондонский графствеш кодшо 112 тӱжем йоча гыч (м о л ы ш т эвакуироватлыме улыт) 92 тӱжем деч шагал огыл йоча - шамычше школыш огыт кошт.

А кугурак провинциальный олалаште положений сайрак, манын увертара. Мутлан, Манчестерыште 84 тӱжем йоча гыч 77 тӱжем йочаже школыш эре але шуэракын коштыт.

5 миллион йоча шке нигытышт шот дене начальный школыш коштшашлык улыт. Но 1.250 тӱжем йоча утла лӱдыкшан районышто улшо, а кок миллион йоча тӱрлӧ районлашке эвакуироватлыме улыт. Лондонский графствыште 1.000 школа гыч 500 школжо вес кӱлешлыклан кучылталтыт.

НЕЛЭ УСЛОВИЙЫШТЕ ИЛАТ

Венгрийыште народный школа-шамычын пелыже нарыште тунемше-шамыч пешак чот темыныт, даже тушто заниматлашат ок лий. Правительство шемер йоча-шамычлан тунемашышт кеч изишат условийым ыштaш ок шоно. Тидлан ӧршашыжат уке, вет капиталист да помещик-шамычлан школа ӧрдыжеш кодшо йоча шамычым пашаш налашышт пайдалырак: йоча-шамычлан паша ыштымыштлан шагалрак тӱлаш логалеш.

Венгрийыште йоча труд кумда верым налын шога. Изиш окса налшаш верчынат йоча - шамыч нелэ условийыште кугуен-шамыч дене тӧр пашам ыштат.

Полиций кум изи ӱдыр-шамычым арестоватлен

Нью - Йоркышто лекше „Сандей Уоркер" газета Канада гыч увертармым печетлен. Тушто возымо: Канадысе Онтарио провинцийыште илыше 10 ияш кум ӱдыр-шамычым полиций ик арнялан арестоватлен. Нуным война-ваштареш улшо литературым шаркалымылан кученыт. Нине ӱдыр-шамычын илыме квартирыште полиций шуко антивоенный литературым муын.

Мӱй верым мушо кайык

Африкыште да Южный Азийыште кужу шем шулдыран, кагыр неран, лудо тӱсан изи кайык - шамыч илат. Кайык еҥым ужмекше вигак ваштарешыже чоҥештен мия. Вычымалден ӱжеш да ик вер гыч вес верыш чоҥештылын мӱкш еш илыме пушеҥгыш намия. Еҥ-шамыч кайыкын ончыктымо корно ден каен, карашан мӱйым муыт.

Тиде кайыкым медовед але медоуказчик маныт.

Урок деч вара

Ребус

Конаков Семен колтен. Сернурский район. Родионовский НСШ.

Тушто

Имньыже йорта, а тортаже кодеш.

Иванов Николай. Ронгинский район.

Ийше име

Кӱртньӧ, вурс, вӱд деч шымкандаш гана нелырак, садлан име вӱд йымак вола. Но тыгеат ыштaш лиеш: име вӱд ӱмбалне кияш тӱҥалеш.

Имым налза да тудым изин иктаж-могай коя дене шӱрыза. Вара вӱд ӱмбаке горизонтально пыштыза да тудо йымак огеш воло.

Имым лач горизонтально гына пыштaш кӱлеш, уке гын тудо мучашыже дене вӱд ӱмбалым шӱтен пура да йымаке вола.

Ошо-шамыч тӱҥалыт да кок ход гыч матым пуат.

Молан планет-шамыч ик вер гыч вес вере куснылыт?

Тыгай йодышым шукерте огыл Сернурский район, Коклалинский НСШ-те тунемше-шамыч мемнан деке колтеныт ыле. Нунылан Марийский désinститутын преподавательже И. Ф. Ведерников вашмутым пуа.

Планет ден шӱдыр-шамычым ойырен моштaш кӱлеш.

Чыла планет-шамыч: Меркурий, Венера, Мланде, Марс, Юпитер, Сатурн, Уран, Нептун да Плутон—кажныжат Кече системын ужашыже улыт. Нуно шке осьышт йыр да орбитше (корнышт) дене кече йыр пӧрдыт.

Шӱдыр-шамыч шӱдыр системыш пурат, тушкак, пеш изи единица семын миллион дене улшо шӱдыр-шамыч дене пырля Кечат пура.

Шӱдыр-шамыч, планет-шамыч деч ойырашлан, чӱчкыдын тарванымыме манылтыт. Но чынжым гын, нуно чылават тӱрлӧ велышкыла движенийым ыштат. Нуно пеш эркын каят, нунын куснылмыштым ятыр тӱжем ий эртымек веле палаш лиеш. Садланак созвездий-шамычын фигурышт шукерте ожнысо ученый-шамычын нуным наблюдатлаш тӱҥалме годсек ваштaлтын огыл.

Но писынрак куснылшо шӱдыр-шамычат мумо улыт. Шӱдыр писынрак куснылеш гын, тудо лишнырак улмыжым ончыкта.

Мылавна эн лишне улшо Центавра шӱдыр идалыкыште 3,7 секунд движенийым ышта. А Змееносец созвездийыште улшо шӱдыр идалыкыште 10 секунд движенийым ышта. Ожно кужо жап Корка шӱдыр созвездийысе шӱдыр эн писын куснылшылан шотлалтын: тудо идалыкыште 7 секунд скорость дене кая.

Шӱдыр-шамыч шкешт кава сферын эре кугу кругшо дене коштыт. Тыгеже шӱдыр-шамыч вик линий дене каят. Туге гынат, шонаш лиеш: шӱдыр-шамычын чын корнышт кадыр линиян, но кӱчык жапыште эскерыме дене савырнымаш эше пале огыл.

Шӱдыр-шамыч шукышт Младын шке корныштыжо кайыме скорость денак (ик секундышто 30 километр наре) каят. Но южо шӱдыр-шамыч ик секундышто 500 километрым, даже 800 километрым да утларакат каят. Моло шӱдыр-шамыч семынак Кечат пространствыште кая.

Шӱдыр-шамыч верышт гыч тарванымыме лийыт ыле да кече система велэ вес вере куснылеш ыле гын, шӱдыр-шамычын шкенытын движенийышт мемнан системын движенийжын отражениймже веле лийыт ыле. Мемнан кайыме велыштыла шӱдыр-шамыч кок велке лийын шеҥгелан кодыт ыле, а тудо шӱдыр-шамычышт, кудын могыр гыч ме каена—лишемыт ыле. Шӱдыр-шамыч шкештат кусныл коштыт, вунын движенийышт Младын шке осьшо йыр пӧртмаш да шӱдырын шкенжын кусныл коштмашыже дене палалтеш.

Ме ужына: пӱтынь небесный свод чыла шӱдыржӧ-шамычге эркын восток гыч западышке савырна. Тиде теве молан лиеш: Мланде шке осьшо йыр запад гыч востокышко савырна.

Йӱдым иктаж мыняр шагат жап кавам эскераш гын, ме тудын видше ваштaлтымым ужына: западный созвездий-шамыч эркын-эркын ӱлыкырак да ӱлыкырак волат, а южышт йӧршын йомыт. Востокысо созвездий-шамыч гын, эркын кӱзат, а нунын олмышко ончыч койдымо вес созвездий-шамыч лектыт.

Тидын годым посна шӱдыр-шамыч икте-весышт деч нимынярат огыт торло, созвездий-шамычын фигурыштат нимыняре огеш ваштaлт.

Керек-могай пӧртшӧ шарынат пӧртмӧ осьшо лийман. Тыгай „ось" небесный сводынат уло. Тиде осьым—тӱнян осьшо маныт. Тудо небесный сферым диаметр семын ваштареш шогышо кок точка гыч—тӱвян полюсышт гыч пӱчкын кая. Северный полюсшо деке Полярный шӱдыр утларак лишыл. А южный полюсшо северный полюсыштo илышылан ок кой.

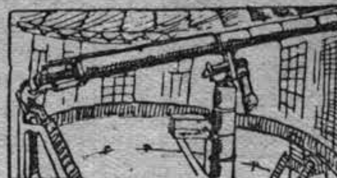
Шӱдыр-шамыч суточный движенийлан верч тӱрлӧ кугытан кругым ыштат. Шӱдыр-шамычын тӱвян полюсшо дек лишке улмышт семын изирак кругым ыштат. Но Полярный шӱдыр йӧршынат ок кусныл манаш лиеш.

Небесный сводын пӧртмыжӧ коеш. Чынжым гын, пӱтынь сандалык огыл пӧртеш, а мемнан мланде шарна запад гыч востокышкыла пӧртеш.

„Тӱнян осьшо" манме мланде шарын пӧртмӧ осьшылан параллельный.

Теве молан шӱдыр-шамыч небесный сводышто восток гыч западышкыла каят.

И. Ф. Ведерников.

Отв. редактор— П. А. КЛЮКИН.

Э 1542. 1—5 Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже.